

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної
науки

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ В ІСТОРІЇ

Затверджено на засіданні кафедри
історії Центральної та Східної Європи і
спеціальних галузей історичної науки
протокол № 3 від 30 жовтня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Психологія в історії
Викладач (-і)	Вітенко Микола Дмитрович
Контактний телефон викладача	Тел. (0342) 59 – 61 – 46, (097) 571-66-35
Е-mail викладача	mykola.vitenko@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Щосереда після 14.00. 610 аудиторія.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Предмет вивчення курсу «Психологія в історії» — взаємодія психологічних процесів (індивідуальних і колективних) з історичним розвитком суспільств, держав і цивілізацій. Конкретно: Індивідуальний рівень: психологічні риси, мотивації, травми, когнітивні упередження та психопатології лідерів і ключових постатей (наприклад, нарцисизм, паранойя). Колективний рівень: масові психічні явища — психологія натовпу, конформізм, пропаганда, колективна травма, інтергенераційна пам'ять (Голодомор, Холокост). Інструментальний рівень: як психологічні механізми (страх, харизма, дисонанс) стають рушіями революцій, воєн, реформ і криз. Курс не вивчає історію психології як науки, а використовує психологію як аналітичну лінзу для переосмислення історичних подій.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
Мета та цілі дисципліни “Психологія в історії” полягають в ознайомленні студентів із міждисциплінарним розумінням історичного процесу як результату психологічних механізмів — індивідуальних (мотивація, травма, харизма) та колективних (конформізм, пропаганда, масова свідомість), — на основі аналізу реальних кейсів від античності до цифрової епохи.	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
Компетентності. У результаті проходження даного курсу студенти повинні оволодіти наступними компетентностями: Інтегральна компетентність Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології та професійної підготовки у процесі навчання, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів і характеризуються комплексністю і невизначеністю умов. Загальні компетентності (ЗК) ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії; володіння соціально-психологічними механізмами взаєморозуміння і взаємовпливу. ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні, знання юридичних та морально-етичних нормативно-регулятивних засад професійної діяльності психолога і готовність їх неухильно дотримуватись. ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення	

суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК12. Здатність розуміти психологічний зміст суспільних процесів і впливати на них з позицій принципу гуманізму; ставитись з повагою до мультикультурності та різноманітності; спілкуватися українською мовою як усно так і письмово у професійній діяльності, протидіяти її дискримінації.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання).

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання:

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефаківців.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ПР 19. Забезпечувати оптимальні психолого-педагогічні умови розвитку особистості.

ПР 20. Виявляти і вирішувати соціально-психологічні проблеми особистості у великих і малих групах.

Обсяг навчальної дисципліни			
лекції	12 годин		
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18 годин		
самостійна робота	60 годин		
Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
			вибірковий
Тематика навчальної дисципліни			

Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб.
Тема 1. Психологія в історії чи психоісторія	2		4
Тема 2. Роль індивіда в історичних подіях і процесах: геніальність чи патологія		2	4
Тема 3. Мотивація дій історичних постатей		2	4
Тема 4. Історичні антигерої		2	4
Тема 5. Історичні приклади впливу релігії на поведінку індивідів та суспільства		2	4
Тема 6. Колективна психологія в історії	2		4
Тема 7. Опір та конформізм у тоталітарному суспільстві		2	4
Тема 8. Поведінка індивідів і соціуму в авторитарних режимах		2	4
Тема 9. Психологія демократії: конформізм vs критичне мислення	2		4
Тема 10. Дитяча травма як фактор історичних змін (Петро І, Гітлер)		2	4
Тема 11. Жіноча психіка влади: Катерина II, Маргарет Тетчер	2		4
Тема 12. Маскулінність і агресія в історії війн		2	4
Тема 13. Синдром «жертви» у великих суспільних групах в історії	2		4
Тема 14. «Імперський» синдром в історії		2	4
Тема 15. Роль інформації та пропаганди в історії	2		4
ЗАГ:	12	18	60

5. Система оцінювання курсу

Накопичування балів під час вивчення дисципліни	
Види навчальної роботи	Максимальна кількість балів
Лекція	10
Семінарське заняття	50
Самостійна робота	20
Індивідуальне завдання	20
Максимальна кількість балів	100

6. Оцінювання відповідно до графіку навчального процесу

Види навчальної роботи	Навчальні тижні																	Разом
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Лекція		2		2		2		2		2								10
Семінарське заняття			5		5		5		5		5		5		5		5	50
Самостійна робота		4		4		4		4		4								20
Індивідуальне завдання			4		4		4		4		4							20
Всього за тиждень		6	9	6	9	6	9	6	9	6	9		5		5		15	100

7. Ресурсне забезпечення

Матеріально-технічне забезпечення	Мультимедіа, проектор, комп'ютери, ноутбуки, смартфони, Інтернет-
-----------------------------------	---

Література

1. Винар Любомир. Історія і психологія (роля психології в історичному досліді). Свобода. 1961. Ч. 29, 30. https://chtyvo.org.ua/authors/Vynar_Liubomyr/Istoriia_i_psykholohiia_rolia_psykholohii_v_istorychnomu_doslidi/
2. Войтович Л. Княжа доба: портрети еліти. Біла Церква, 2006. 781 с. https://shron2.chtyvo.org.ua/Voitovych_Leontii/Kniazha_doba_portrety_elity.pdf
3. Горкгаймер Макс. Історія і психологія. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Horkhaimer_Maks/Istoriia_i_psykholohiia.pdf?
4. Грін Роберт. 48 законів влади. Харків: КСД, 2017. 608 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Robert_Greene/48_zakoniv_vlady.pdf?
5. Дашкевич Ярослав. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. Львів: Львівське відділення ІУАД ім. М.С. Грушевського НАНУ / Літературна агенція «Піраміда», 2007. 808 с. https://shron3.chtyvo.org.ua/Dashkevych_Yaroslav/Postati_Narysy_pro_diiachiv_istorii_polityky_kultury.pdf?
6. Еріксон Е. Молодий Лютер. Психоаналітичне дослідження. К.: Арій, 2025. 506 с.
7. Еріксон Е. Повний цикл життя. К., 2024. 160 с.
8. Епплбом Енн. Історія ГУЛАГу. (пер. Андрій Юрійович Іщенко). К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 512 с. <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000013901>
9. Епплбом, Енн. Червоний голод. Війна Сталіна проти України / Енн Епплбом. Київ: HREC PRESS, 2018. 440 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000016835>
10. Заболотна Тетяна. Повсякденне життя населення Києва в роки нацистської окупації 1941–1943 рр. К., 2008. 182 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zabolotna_Tetiana/Povsiakdenne_zhyttia_naselennia_Kyieva_v_roky_natsystskoi_okupatsii_1941-1943_rr.pdf?
11. Історія України в особах, IX–XVIII ст. / Авт. кол.: В. Замлинський (керівник). К.: Вид-во "Україна", 1993. 396 с. <http://history.org.ua/LiberUA/5-319-01062-1/5-319-01062-1.pdf>
12. Історія України в особах: Литовсько-польська доба / Авт. колектив: О.Дзюба, М.Довбищенко, ... О.Русина (упоряд. і авт. передм.) та ін. К.: Україна, 1997. 272 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Istoriia_Ukrainy_v_osobakh_Lytovsko-polska_doba/
13. Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців XV-XIX століть [Текст] : іст. есе. : наук.-літ. вид. У 2 т. Т. 1, кн. 1-2. Одеса : БМБ, 2004. 591 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Sushynskyi_Bohdan/Kozatski_vozhdi_Ukrainy_Istoriia_Ukrainy_v_obrazakh_ii_vozhdiv_ta_polkovodtsiv_XV-XIX_stolit_T_1.pdf?
14. Котляр М. Історія України в особах: Давньоруська держава. К.: Україна, 1996. 238 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003409
15. Кривошея В.В. Козацька еліта Гетьманщини. К.: ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008. 452 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kryvosheia_Volodymyr/Kozatska_elita_Hetmanschyny.pdf?
16. Лебон Густав. Психологія людських спільнот / пер. з франц. і за наук. ред. Григорія Понеділка. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 228 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Le_Bon_Hiustav/Psykholohiia_liudskykh_spilnot/
17. Лебон, Гюстав. Психологія натовпу / Гюстав Лебон; переклад Ігоря Андрущенка. Київ: Арій, 2024. 272 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Le_Bon_Hiustav/Psykholohiia_natovpu/
18. Ломброзо, Чезаре. Геніальність і божевілья / Чезаре Ломброзо; Переклад Романа Вербича. Київ: Арій, 2024. 352 с.
19. Ломброзо, Чезаре. Жінка – злочинниця та повія / Чезаре Ломброзо; Переклад Романа Вербича. Київ: Арій, 2025. 272 с.

20. Луняк Євген. Козацька Україна XVI-XVIII ст. очима французьких сучасників : хрестоматія. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 508 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Luniak_Yevhen/Kozatska_Ukraina_XVI-XVIII_st_ochyma_frantsuzkykh_suchasnykiv.pdf
21. Ніколаєнко В.І. та ін. Історія України: Бібліографічний довідник / Ніколаєнко В.І., Мешкова С.І., Ткаченко С.С. Х.: НТУ “ХПІ”, 2007. 158 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Nikolaienko_Vitalii/Istoriia_Ukrainy_Bibliohrafichnyi_dovidnyk.pdf
22. Огієнко І. Життєписи великих українців / Упоряд., авт. іст.,- біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик. К.: Либідь, 1999. 672 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Ohiyenko_Ivan/Zhyttiepysy_velykykh_ukraintsiv/
23. Осьодло В.І., Траверсе Т.М. Психологія і війна: незасвоєні уроки Гюстава Ле Бона: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2023. 320 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Osodlo_Vasyl/Psykholohiia_i_viina_nezasvoieni_uroky_Giustava_Le_Bona.pdf
24. Папуча М.В. Внутрішній світ людини та його становлення : [Наукова монографія] / М.В. Папуча. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2011. 656 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Papucha_Mykola/Vnutrishnii_svit_liudyny_ta_ioho_stanovlennia.pdf
25. Підлущкий О. 25 портретів на тлі епохи / О. Підлущкий; ілюстрації В. Бариби; худож.-оформлювач Ю. Романіка. Харків: Фоліо, 2012. 475 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Pidlutskyi_Oleksa/25_portretiv_na_tli_epokhy.pdf
26. Підлущкий Олекса. Постаті XX сторіччя. К.: Дух і літера, 2007. 268 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Pidlutskyi_Oleksa/Postati_XX_storichchia_vyd_2007.pdf
27. Підлущкий Олекса. Постаті епохи. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. 128 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Pidlutskyi_Oleksa/Postati_epokhy.pdf
28. Плутарх. Порівняльні життєписи. / пер. з давньогрец.: Й. Кобів, Ю. Цимбалюк; передмова: Й. Кобів. Київ: Дніпро, 1991. 440 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Plutarch/Porivnialni_zhyttiepysy/
29. Поведінкові стратегії населення в умовах поширення соціально небезпечних хвороб / Г. Чепурко, О. Клименко, Ю. Привалов, О. Трофименко; за наук. ред. Г. Чепурко. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. 223 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Povedinkovi_strat ehii_nasele nnia_v_umovakh_poshyrennia_sotsialno_nebezpechnykh_khvorob.pdf
30. Політичні портрети Галицько-Волинської держави: навчальний посібник / Упор. А.О. Карасевич, К.М. Левківський, В.В. Сокирська. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 639 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Karasevych_Anatolii/Politychni_portrety_Halytsko-Volynskoi_derzhavy.pdf
31. Політичні портрети Стародавнього світу. Кн. І. Антична Греція.: навч. посібник / укл.: А.О. Карасевич, К.М. Левківський, Л.С. Шачковська. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 636 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Karasevych_Anatolii/Politychni_portrety_Starodavnoho_svitu_Kn_1_Antychna_Hretsia.pdf
32. Політичні портрети у Києво-Могилянської академії протягом XVII-XXI ст. Навч. пос. / Укл. Карасевич А.О., Карасевич О.О. Умань.: ФОП Жовтий О.О., 2015. 676 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Karasevych_Anatolii/Politychni_portrety_u_Kyievo-Mohylianskoi_akademii_protiahom_KhVII-KhKhI_st/
33. Політичні портрети України у XVII–XVIII ст. Навчальний посібник Ч. I / Укладачі: Карасевич А.О., Левківський К.М., Карасевич О.О. Умань.: ФОП Жовтий О.О., 2015. 515 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Karasevych_Anatolii/Politychni_portrety_Ukrainy_u_KhVII-KhVIII_stolittiakh_Chastyna_1/
34. Полководці Війська Запорозького. Історичні портрети. Кн. 1. К.: Академія, 1998. 402 с.
https://shron3.chtyvo.org.ua/Smolii_Valerii/Polkovodtsi_Viiska_Zaporozkoho_istorychni_portrety_Kn_1.pdf
35. Полководці Війська Запорозького. Історичні портрети. Кн. 2. К.: Вік, 2004. 278 с.
https://shron3.chtyvo.org.ua/Smolii_Valerii/Polkovodtsi_Viiska_Zaporozkoho_istorychni_portrety_Kn_2.pdf

[nyha_2.pdf?](#)

36. Попельницька, О. 100 великих діячів культури України / О. О. Попельницька, М. В. Оксенич. К.: Арій, 2010. 464 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Popelnytska/Olena/100_velykykh_diiachiv_kultury_Ukrainy/
37. Російський імперіалізм / Пер. з англ. Тараса Цимбала. К.: Р75 Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 395 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Hunchak/Taras/Rosiiskyi_imperializm/
38. Рубан Володимир. «Бийте у дзвони...»: настрої та поведінка селянства Поділля наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. у документах ДПУ УСРР. З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ" №2 (50) 2018.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Ruban/Volodymyr/Byite_u_dzvony_nastroi_ta_povedinka_selianstva_Podillia_naprykintsi_1920-kh_pochatku_1930-kh_rr.pdf?
39. Саїд, Едвард. Культура й імперіалізм. К.: Критика, 2007. 608 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Said/Edward/Kultura_i_imperiializm.pdf
40. Томпсон, Ева М. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм. / Пер. з англ. М. Корчинської. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008 (2022). 477 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Thompson/Ewa/Trubadury_imperii_Rosiiska_literatura_i_kolonializm_vyd_2008.pdf?
41. Троттер Вілфред. Стадний інстинкт у мирний час і на війні / Вілфред Троттер; Переклад Романа Вербича. Київ: Арій, 2025. 256 с.
42. Харарі Ювал Ной. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків: КСД, 2016. 544 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Harari/Yuval/Noi/Liudyna_rozumna_Istoriia_liudstva_vid_mynuloho_d_o_maibutnoho.pdf
43. Чухліб Тарас, Гуржій Олександр. 100 великих постатей і подій козацької України / О.І. Гуржій, Т.В. Чухліб. К.: Арій, 2008. 464 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Hurzhii/Oleksandr/100_velykykh_postatei_i_podii_kozatskoi_Ukrainy/
44. Шайкан, Валентина. Повсякдення українців у роки німецької окупації. 1941-1944 / Валентина Шайкан. Київ: [б.в.], 2010. 79 с. <http://search.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?S21CNR=20&S21STN=1&S21REF=2&C21COM=S&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21All=%3C.%3EID%3DUKR0002140%3C.%3E&&S21FMT=fullwebr>
45. Шершньова Олена. Відомі українці: психологія стосунків. К.: BookChef, 2025. 336 с.

Викладач _____ Микола ВІТЕНКО